

1. Poelvoordestraat

Waarom zou je naar het buitenland gaan?

Als je geboren bent in Zeeland blijf je levenslang Zeeuw. Dat klinkt als een veroordeling, maar zo bedoel ik het niet. Het zal vast te maken hebben met de genen, met de taal en met het feit dat ik er goede herinneringen aan heb. Maar misschien ga je juist wel verlangen naar wat anders als je een stabiele kleigrond kent. Een deel van de familie van mijn ook in Zeeland geboren opa en oma ging namelijk vorige eeuw ook al naar het onbekende: Amerika. Destijds was zo'n vertrek veel serieuzer dan vandaag. Het was echt emigreren – terugkomen zat er veelal niet in. De in Amerika geboren kinderen hadden automatisch een nieuw thuis. Blijkbaar werden in onze familie meer jongens dan meisjes geboren, want vandaag wonen er nog steeds meer De Kornes in Michigan en omstreken dan in Nederland of waar ook ter wereld. Even op bezoek aan de overkant van de oceaan was ook niet gebruikelijk. Maar mijn oma belde regelmatig met haar schoonzus in Amerika. Ik vond haar verhalen inspirerend.

De verbondenheid met Zeeland heeft zeker ook met de taal te maken. Mijn vrouw Andrien en ik zijn geboren in 's-Gravenpolder op Zuid-Beveland en spreken nog steeds Zeeuws met elkaar. Dat is immers de taal waarmee we opgroeiden. Pas op de basisschool moest er 'netjes' gepraat worden. En zelfs dat was lang niet altijd gebruikelijk, want de meeste meesters en juffen spraken immers ook gewoon Zeeuws. Behalve de directeur, want die kwam uit Genemuiden en had een heel andere tong-

val. Maar hij en zijn gezin waren snel ingeburgerd, en het was verbazingwekkend hoe snel zijn zoon Willem-Jan ook vloeiend Zeeuws sprak. In de kerk werd natuurlijk wel Nederlands gesproken. Hoewel, een behoorlijk aantal ouderlingen verwisselde overduidelijk de 'g' en de 'h' tijdens het Bijbellezen, waardoor de 'Geere in de goge gemel' woonde, maar dat viel mij nog niet op toen ik aan de Poelvoordestraat woonde. Want toen was alles Zeeuws en dat de norm.

Het besef dat er meer was dan Zeeuws kwam pas later, toen wij aan de Provincialeweg gingen wonen. Van daaruit ging ik naar de middelbare school in Goes. Daar keken ze wel een beetje neer op de boertjes uit de omliggende dorpen. De scholieren uit de stad dachten dat ze het ABN perfect beheersten. Maar in de praktijk was het vaak een mengeling van Nederlandse en Zeeuwse woorden. Dat bleek wel toen ik nog later in Rotterdam ging studeren. De Goese medestudenten dachten dat zij Hollands spraken, maar werden door anderen vaak fijntjes gewezen op hun afkomst. De Zeeuwssprekende Zeeuwen die iets later Nederlands hadden geleerd, spraken echter feitelijk twee talen. Ze waren tweetalig opgevoed en schakelden relatief makkelijk van het een naar het ander, zonder dat het anderen opviel waar ze vandaan kwamen. Tweetaligheid is goed voor de hersenen en het functioneren en zou mogelijk zelfs een positieve invloed kunnen hebben in het voorkomen van Alzheimer.¹ Studies laten zien dat het spreken van dialect vergelijkbaar is met het spreken van een tweede taal.² Of je directe omgeving dat meteen waardeert, is natuurlijk een andere vraag. Mijn huisgenoten in Rotterdam zeiden na de zomervakantie ook altijd enigszins denigrerend dat ze aan mijn tongval konden horen dat ik weer een tijdje in de provincie was geweest.

Ik werd niet gedwongen om over de grens te gaan. Ik kijk terug op stevige Zeeuwse wortels en krijg nog steeds een bijzonder

gevoel als ik de provincie binnenrijd. De goede herinneringen zijn van verschillende aard. Een warm gelovig gezin waarin gestrengheid in de leer gepaard ging met doorleving en een zingend bestaan. Drie leuke zusjes en daarbij twaalf jaar na mij ook nog een broertje, met wie ik natuurlijk maar wat blij was. Stimulerende schouderklopjes van een lieve juffrouw aan een wat onzekere leerling in groep drie. Een hechte vrienden-groep, die nog steeds als ‘de groep’ door het leven gaat. Na een fijne tijd op de basisschool naar de middelbare school, die niet alleen bekendstaat als een van de beste van het land,³ maar waar ik ook vanuit een stevig fundament werd voorbereid op de wereld. Van Calvijn naar Erasmus, in mijn geval.

De interesse voor ‘buitenland’ is misschien wel vooral op het Calvijn College begonnen. Hoewel ik me de zendingsverhalen van de basisschool en een project over Brazilië ook nog levendig kan herinneren. De groen-gele vlag met *Ordem e Progresso* hing jarenlang op mijn kamer. Maar op de middelbare school kwam het verlangen om geneeskunde te sturen. EHBO was immers al vanaf de basisschool mijn hobby. Op maandagavond speelde ik vaak slachtoffer bij de oefeningen van de lokale brandweer. Geneeskunde, met misschien een tropische specialisatie, kreeg een voorzichtig plaatsje ergens in mijn achterhoofd.

Het buitenland ging echter vooral spreken tijdens een trip naar het buitenland in de vijfde klas van het vwo. Naast de meer populaire reizen naar Engeland, Frankrijk of Duitsland was er ook de mogelijkheid om naar Roemenië te gaan. Een uitwisseling met de Emanuel Highschool in Cluj-Napoca. We waren twee dagen onderweg met een busje. We logeerden in gastgezinnen. De contacten met de leerlingen daar waren intensief en we werkten ondertussen aan een onderzoeksopdracht voor het vak biologie, waarbij we de veehouderij in Roemenië vergeleken met die in Nederland. Fantastisch!

Het bracht jonge christenen met elkaar in contact: van mens tot mens en van hart tot hart, waarbij culturele verschillen en taalbarrières smolten. Engels is nooit mijn sterkste vak geweest, dus toen ik de Roemeense schooldirecteur dankbaar meldde dat de 'soap' (in plaats van de 'soup') heerlijk smaakte, wekte dat gelach op. Het contact met wildvreemden, die door gesprekken dichterbij komen, het uitproberen van andere etenssoorten dan de gewassen uit de Zeeuwse klei die normaal op tafel stonden, je eigen 'normaal' herijken door het naast de normaal van anderen te leggen: dat brengt een soort energie met zich mee die me enorm aanspreekt. Bijzonder was het ook om baptisten van dichtbij mee te maken: de nadruk op bevinding en een lange dienst gingen gepaard met een veel vrijer programma dan we in Nederland gewend waren op zondagmiddag. Na een drie uur durende dienst 's middags naar de dierentuin gaan was geen probleem. Dat was toch wat anders dan het rondje rond de Meuldiek in ons dorp. Hoe konden de Roemenen dat verantwoorden en tegelijkertijd stellen dat ware christenen nooit zullen roken of drinken?

Als jongeren hadden we de nodige vragen en zette het ons op scherp: waarom denken wij wat we denken? Toen de Roemenen later in het jaar in Nederland op bezoek kwamen, was het aangenaam zelf gastgezin te zijn. Mijn moeder heeft het er vandaag de dag nog over. Zij sprak gewoon Zeeuws en de Roemenen verstonden het nog ook. Want 'mag ik de beuter' klinkt immers ongeveer als 'may I the butter'. Overigens zijn er verschillende Zeeuwse woorden die dichterbij het Engels liggen dan bij het Nederlands, 'petaten' en 'potatoes' bijvoorbeeld. Het leren van andere culturen, en het je verbazen over zaken die veelal vanzelfsprekend lijken als je nooit iemand buiten je bestaande kaders tegenkomt, is misschien wel de belangrijkste reden waarom het buitenland me aanspreekt. Vandaar

dat in de jaren na de trip in de vijfde klas nog een aantal reizen naar Roemenië volgde. Met een groep vanuit de christelijke gereformeerde kerk in Goes raakten we betrokken bij medisch werk in Baraolt.⁴ Een aantal zomervakanties gingen we er twee weken heen om te klussen in het ziekenhuis en een tandartspraktijk. En in de weekenden bezochten we wederom een baptistengemeente, maar ook een Hongaarse gereformeerde kerk.

Denk ik aan ‘buitenland’, dan denk ik aan ontmoetingen met mensen en het opdoen van nieuwe inzichten. Het heeft niet zo veel te maken met op vakantie gaan. Ook dat zal mogelijk teruggaan naar mijn roots aan de Poelvoordestraat. Op vakantie gaan deden we thuis immers niet echt. Als je in Zeeland woont, is er natuurlijk ook veel moois dichtbij. Ik heb wel goede herinneringen aan een woningruil met een oom en tante in Amersfoort. Zij woonden boven, nog wel boven een winkel, dat waren we niet gewend in het dorp. Ook zijn we een keer via een schakeltje in het *Reformatorsch Dagblad* een weekje naar een huis in Ede gegaan – bossen in plaats van zee. Als ik daaraan terugdenk, komen er herinneringen van op straat trompet spelende Leger des Heilssoldaten boven. En ook ‘echte’ soldaten, in het groen, want die zagen we in Zeeland niet zo veel. Naar het buitenland op vakantie hebben we nooit gedaan, dat was niet zo nodig. Vandaar dat buitenland en vakantie voor mij niet per se bij elkaar horen.

Het nut der dingen is een belangrijk uitgangspunt. Dat was het in mijn opvoeding, en zo is het eigenlijk gebeven. We gaan heus weleens op vakantie, maar nog steeds wordt het nuttige (een zakelijk werkbezoek of een congres) gecombineerd met het aangename (een weekendje eraan vastplakken). Niet dat mijn vrouw dat altijd geweldig vindt. Een aantal jaar geleden gingen we een paar dagen naar Berlijn. Als toerist. Ik wilde

echter ook graag Herr Oberartz in de plaatselijke Augenklinik bezoeken, en nam mijn vrouw mee. Voor mij wordt de vakantie daar alleen maar leuker van.

De vraag waarom je naar het buitenland zou moeten gaan, is een heel persoonlijke. Sommige mensen vertrekken naar het buitenland vanwege problemen in hun eigen land. Zogenaamde gedwongen migratie. De problemen kunnen een verschillende oorzaak en aard hebben: van honger tot oorlog tot een crimineel verleden. Er is echter ook een fors deel vrijwillige migratie. Mensen die uit eigen beweging hun heil elders zoeken. Als ze vertrekken naar een omgeving waar men rijker is dan in het land van herkomst worden ze veelal economische vluchtelingen genoemd. Het gemiddelde inkomen ligt in Singapore hoger dan in Nederland, dus ik placht me graag zo te noemen wanneer mensen me al te gauw expat noemden. Want het is natuurlijk bizar dat witte werkers in het buitenland met deze titel worden aangesproken, terwijl voor andere kleuren heel andere benamingen worden gebruikt.

Als je in Nederland geboren bent, is de vraag waarom je naar het buitenland zou moeten gaan van een ander kaliber. Er moet helemaal niets. Maar als andere culturen en mensen trekken, en je kunt een tijd van je roots weg, is het een leerzame ervaring. Het is mooi om te merken dat je ontvangen gaven en in Nederland geleerde inzichten in het buitenland als waardevol worden ervaren. Natuurlijk, je kunt ook nieuwe leerervaringen opdoen in een bestaande omgeving. Maar je leercurve is steiler als je uit je bestaande omgeving stapt. Want dan worden de uitgangspunten die je mogelijk zonder vragen aannam ter discussie gesteld. Je leert jezelf pas echt kennen als je vertrouwde omgeving wegvalt. Wie ben je zonder je familie, je vrienden, je kerk, je spullen en je favoriete eten?

De vraag waarom je naar het buitenland zou moeten gaan, wordt door verschillende mensen verschillend beantwoord. Mijn zusje ging met haar man omdat ze samen het verlangen hadden agrarisch/missionair te dienen. Haar man kwam ze op de dier- en veehouderijopleiding tegen, dus ze hadden er allebei wat mee. Hij was als *mission kid* in Afrika geboren en dat blijft in je bloed zitten. Hun droom om in Ethiopië dienstbaar te zijn, werd werkelijkheid toen ze in 2013 met drie kinderen en twee honden vanuit Doetinchem naar Addis Abeba vertrokken. Ondertussen is een vierde kindje geboren en een van de honden doodgegaan en vervangen. De drive om te dienen in een omgeving waar je het verschil kunt maken en de mogelijkheid om een boerderij te runnen zijn voor hen redenen om in het buitenland te wonen.

Ook ik heb lange tijd sterk het gevoel gehad dat ik zendingsgerelateerd naar het buitenland zou gaan. Vooral tijdens en na de periode dat ik in deeltijd de hbo-theologieopleiding bij Cursus Godsdienst Onderwijs (CGO) deed. De collegeavonden waren heerlijk en het verlangen groeide om dienstbaar te zijn in de verkondiging. China kwam steeds weer in mijn gedachten, bij verschillende preken en als ik in de Bijbel over het 'oosten' las. Maar een gesprek met de deputaten zette een aantal dingen in het juiste licht. Ik was wel erg vol van mijn werk in het ziekenhuis, zo vond een van de leden. De Heere heeft het willen gebruiken om duidelijk te maken dat werken in de zorg ook een roeping kan zijn en dat niet iedereen geroepen wordt om direct in de zending te werken. De bij CGO opgedane lessen kwamen later goed van pas bij mijn werk in de diaconie. En door het hebben van een volledig betaalde baan kon ik 'achterban' zijn van mijn vrouw. Voor Andrien was het bijzonder om al vrij snel in contact te komen met OMF International (Overseas Missionary Fellowship), en daar aan de slag te kunnen bij het e-learning team. Haar opleiding godsdienst pastoraal werk

en de ervaringen met missionair werk in Rotterdam kwamen goed van pas en werden door OMF erg gewaardeerd. De banden met de OMF-gemeenschap en het daaraan kunnen bijdragen, waren belangrijk voor haar. In eerste instantie had ze al wel een rol via de Nederlandse NET Foundation, maar dat was een solo-rol zonder lokaal team. Als je als stel samen weggaat, is een passende rol en gemeenschap voor beiden van groot belang.

Voor veel Nederlanders in mijn directe omgeving in Singapore was de reden om naar het buitenland te gaan een combinatie van eigen interesses en een internationaal bedrijf dat graag mensen voor een tijdje uitzendt. Grote bedrijven als Philips en Shell zetten hun mensen wereldwijd in. Het is gebruikelijk om een jaar of drie, vier in den vreemde te verblijven, en vervolgens of weer teruggeroepen te worden of naar een volgend station te worden verplaatst.

Voor anderen is het een stageperiode tijdens de studie die hen in het buitenland brengt. Sommigen gaan een avontuur tegemoet, net na het afstuderen. Ze hebben een rijke vader, of zelf wat gespaard, en komen met een geldpotje naar het buitenland zodat ze het een aantal maanden kunnen uithouden. Ter plaatse zien ze wel of ze wat geschikts vinden. Dit loopt soms uit op een leerzame tijd, maar ik zie ook dat dit teleurstellend kan zijn.

Want alle verwachtingen ten spijt: uiteindelijk zitten er over de grens niet zo veel mensen op jou te wachten. Als je wilt weten hoe ze in het buitenland over je denken, moet je bedenken hoe veel Nederlanders over buitenlanders denken. Dat is niet per se positief. Je ziet er immers anders uit, je spreekt een andere taal, je kleedt je anders, je hoort niet bij hen. Althans, niet vanzelfsprekend. Dus jij zult er alles aan moeten doen om te bewijzen dat je wel wat kunt bijdragen. In Nederland

willen we toch ook dat buitenlanders integreren? Naast een positieve houding kennis en ervaring meebrengen, is altijd goed. De Roemeniëvakanties waren goedbedoeld. Maar het blijft de vraag wie het meer heeft opgeleverd: ons of hun. Als je voor een Nederlands bedrijf in het buitenland werkt, heeft het bedrijf er belang bij dat er in Verweggistan goede dingen gebeuren. Maar lokaal kun je worden gezien als iemand die banen inpikt van de lokale bevolking. Jouw inzichten mogen objectief gezien beter of hoopgevender zijn, in de lokale situatie zit men niet altijd op 'beter' te wachten. Zeker niet als er andere belangen spelen. Iedereen wil invloed op zijn omgeving uitoefenen en dingen 'zelf doen', dat geldt niet minder in andere delen van deze wereld. Worden we er in Nederland blij van als Amerikanen, hoe goedbedoeld ook en misschien met aantoonbaar betere concepten, ons komen vertellen hoe we dingen beter kunnen doen? In principe niet, tenzij we er handel van kunnen maken. Waardoor het voor ons en voor hen aantrekkelijk wordt om zaken uit te wisselen en er een prijs voor te betalen.

En dat is precies een punt dat het leven en werken in het buitenland ook kenmerkt. Men zit in zekere zin alleen op je te wachten als je 'waarde' meebrengt. Dan is men bereid voor je te betalen. Dat betekent dat men afweegt: wat heeft deze persoon ons te bieden, welke kennis en skills hebben we momenteel zelf niet of onvoldoende, en hoe kan deze buitenlander daar een rol in spelen? Zo kwamen buitenlandse gastarbeiders naar Nederland. Zo is een Nederlandse gastarbeider vandaag dienstbaar in het buitenland.

Als deze lokale relatie tussen arbeid en loon beïnvloed wordt van buitenaf (bijvoorbeeld via geldstromen uit het buitenland, of via een partner die een goed inkomen heeft) kan er gemakkelijk ruis ontstaan. Dat blijkt bijvoorbeeld bij zendingswerk, als de zendeling door het thuisfront wordt betaald en er een levensstijl op nahoudt die stukken comfortabeler is dan die van

de mensen in zijn omgeving. Het zal dan niet moeilijk zijn om interesse te wekken voor het Evangelie, maar het fenomeen van broodchristenen kan ook makkelijk worden gekweekt.

Migrant, vluchteling, expat of student: naar het buitenland ga je niet voor je plezier of je gemak. Een stevige basis is van belang. Je motieven kunnen verschillend zijn, maar zorg dat ze in elk geval voor jezelf helder zijn. Je gaat weg omdat je weet dat je moet, omdat je wilt leren, of omdat, alles afwegende, je situatie elders redelijkerwijs beter is dan thuis. Of dat ook zo is, moet natuurlijk nog blijken.

Doordenken en -praten

- 1.** Wat zijn je mooiste herinneringen aan het buitenland? Op welke manier speelden het land, de mensen, ontmoetingen en gebruiken een rol?
- 2.** Heb je in Nederland contact met buitenlanders? Op welke manier en hoe spelen zij een rol in je leven?
- 3.** Welke plaats heeft de Heere in je leven? Op welke manier heeft Hij je een woonplaats, werk en mensen om je heen gegeven?
- 4.** Ga na of je voor een aantal weken mee kunt lopen in een buitenlands project als je interesse hebt maar niet precies weet hoe het verder moet. Praat erover met anderen die iets vergelijkbaars hebben gedaan.
- 5.** Waarom wil je naar het buitenland? Vinden goede vrienden het iets voor je?

Out of the box⁵

Nooit eerder voelde ik me zo bewust Nederlander als de afgelopen vier maanden. Als volwassene naar Azië verhuizen en je aanpassen – daar hadden we ondertussen een beetje ervaring mee. Maar in een andere cultuur een baby grootbrengen, is weer van een heel andere orde. Dan merk je hoe diep je Nederlandse wortels zitten. En hoe basale zaken in de eerste maanden van een mensenleven gestempeld worden door het land en de cultuur waarin je opgroeit.

Neem de drie r's, de beroemde rust, reinheid en regelmaat. Waarschijnlijk ontstaan in de achttiende eeuw, en volgens sommigen afgeleid van de verpleegkundige waarden van Florence Nightingale. Volgens anderen typisch calvinistisch gedachtegoed.

De invulling van die r's is ondertussen ook in Nederland versoepeld. Toch wordt over het algemeen nog steeds erkend dat het uitgangspunten zijn voor een goede start van jonge kinderen. Gelet op de goede hygiëne in het Westen vervangen sommige experts reinheid door richting. Het is aan ouders om leiding te nemen en voor hun kinderen grenzen te stellen.

In Azië is hygiëne echter niet zo vanzelfsprekend. Echte moederliefde, bijvoorbeeld, betekent hier je baby zo veel mogelijk bij je dragen. Dat was immers lange tijd de enige manier om er zeker van te zijn dat er geen rat aan het oor van je baby knabbelt. Of om te voorkomen dat een slang zich van je kleine lieveling meester maakt.

Van een box waar je kind in ligt zodat het zich zelfstandig kan concentreren en kan bijten in speelgoedkonijnen heeft men nog nooit gehoord. Gelukkig circuleren de boxen gewoon onder de Nederlanders in Singapore en hadden we vanaf dag 1 een exemplaar in huis. In het Engels klinkt het natuurlijk best vreemd als je zegt dat je je kind in een box legt. Maar met het gebruik van de juiste vertaling (wooden play-pen) ben je er niet. Toen onze vrienden dat

houten ding in de woonkamer zagen staan, vonden ze het maar vreemd.
'Slaapt ze daarin?'

'Nee, daar hebben we een bedje voor.'

'Is het niet heel koud en afstandelijk dat je je kind daarin legt en niet bij je draagt?'

'Nou, nee, eigenlijk is het best goed voor haar ontwikkeling dat ze leert zelfstandig te spelen, zich te concentreren en zich daarbij motorisch ontwikkelt.'

Als je je kind de hele dag bij je draagt, komt er van diepe slaap weinig terecht. En als je niet goed slaapt en ook niet actief bent, verkeer je eigenlijk continu in een half-halftoestand.

Hoe lang is een Chinees? Korter dan een Nederlander. In het algemeen geldt dat Nederlanders lang zijn doordat ze veel melk drinken en eiwitten binnenkrijgen. Ook speelt genetische selectie een rol. Maar zou het ook niet zo kunnen zijn dat goede diepe slaappatronen tijdens de start van het leven een rol spelen? Ongezonde slaappatronen werken ongewijfeld door in de rest van het leven.

Uit onderzoek blijkt dat Nederlanders wereldwijd gemiddeld het hoogste aantal uren slapen (acht uur en vijf minuten), terwijl Singapore als laatste in de rij aansluit (zeven uur en vierentwintig minuten). Eerder werd al duidelijk dat er grote verschillen bestaan in slaapmanieren en -lengte tussen westerse en Aziatische kinderen. Aziatische kinderen slapen korter. En ook vaker bij de ouders op de kamer.

De vraag is hoe dat samenhangt met gezondheid. In Singapore toonden onderzoekers een verband aan tussen slaap en lichaamslengte bij kinderen onder de twee jaar. Ze projecteerden ook mogelijk ongezonde effecten in latere fasen van het leven.

Onze eerste ervaringen met het grootbrengen van een jonge baby in een andere cultuur bepalen ons opnieuw bij de mate waarin we gestempeld zijn door onze opvoeding. Die drie r's krijg je er niet zomaar uit. Daar houden we aan vast, dat is hoe het moet. Vanuit onze Nederlandse kijk vinden we vaak dat Aziaten zich wat houderig bewegen en gedragen. Niet vreemd als je nooit in de box hebt leren rollebollen en met je mond en handen Nijntje hebt ontdekt, zeggen we dan. Voor ons

individueel georiënteerde westerlingen is het heel normaal om een kind van jongs af aan onafhankelijkheid te leren. Dat doen we zonder erbij na te denken. In collectief georiënteerd Azië heeft men andere waarden. Ook zonder erbij na te denken.

Out of the box denken kan vruchtbaar zijn. 'Een teveel aan rust, reinheid en regelmaat leidt tot roest, ruzie en rariteit', zo schreef collegacolumnist Jan Schippers vijf jaar geleden al. Maar voorlopig laat ik onze kleine meid erin. En stel ik vast dat ze wat lengte betreft aan de bovenkant van de curve zit. Soms zou je meer Nederland in de wereld willen.